

Mirjana Ognjanović / ilustracije Slavko Krunić

NESANICA ZA DVOJE

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc
Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Slanački put 128
office@booka.in

www.booka.in

ILUSTRACIJE

Slavko Krunić

LEKTURA I KOREKTURA

Jasna Lukić

DIZAJN KORICA I PRELOM

Ivan Benussi

ŠTAMPA

Rotografika, Subotica

Beograd, 2013.

BOOKA.

Edicija **44°20°**

MIRJANA OGNJANOVIĆ

NESANICA ZA DVOJE

Copyright za tekst © 2013, Mirjana Ognjanović
Copyright za ilustracije © 2013, Slavko Krunić

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene
saglasnosti izdavača.

Mirjana Ognjanović / ilustracije Slavko Krunić

NESANICA ZA DVOJE

Umesto predgovora ✓

DEČAK NOCOBDIJA

Ko zna koliko ljudi pati od nesanice! Jedni ne spavaju zbog bolesti tela, drugi zbog izmučene duše. Između ostalih, noću često ne mogu da spavaju alkoholičari, osobe koje imaju povišeni pritisak, šećernu bolest. Budni ostaju oni pred kojima je neki važan događaj. Ni zaljubljeni nisu u stanju da umire treptaje srca i, bar nakratko, gledaju na život iznutra, dok tonu u san. Ali, to je slatka nesanica.

Da li bi muzika mogla da pomogne noćobdijama dok im u mraku naviru raznorazne, možda i najcrnje misli?

Čini se da je grof Herman Karl fon Kajzerling (1696–1746), ruski ambasador u Saksoniji, čvrsto verovao u isceliteljsku moć muzike. Posebno one koju je pisao njegov omiljeni kompozitor i savremenik, Johan Sebastijan Bah, kantor Crkve Svetog Tome u Lajpcigu.

Slabog zdravlja i osuđen na posao koji po svoj prilici nije naročito voleo, niti je odgovarao njegovoj osetljivoj prirodi, grof je za vreme službe u Drezdenu uživao u naročitom preimućstvu: imao je ličnog noćnog čembalistu. Bio je to dečak Johan Gotlib Teofilus Goldberg, nesumnjivo veoma obdareni muzičar. Mladi Goldberg usavršavao se upravo kod slavnog kompozitora Johana Sebastijana Baha. U stvari, bio je njegov najbolji učenik.

Grof Kajzerling, više nego zadovoljan dečakovim sviranjem, ipak je molio Baha da mu napiše muziku drugačiju od one koju mu je

Goldberg inače svirao. Čeznuo je za muzičkim komadom koji će mu istovremeno prosvetliti um, ali i odagnati uznemirujuće misli tokom besanih noći koje je provodio gledajući u mrak. Jer, Herman fon Kajzerling patio je od nesanice.

Kada mu je 1742. godine Bah doneo ljupku Ariju, odnosno sarabandu sa trideset varijacija, grof je bio veoma zadovoljan. Kompozicija je imala dugačak naslov, ali je Bah smatrao da je veština učenika vredela i zasluge i pažnje. Pretpostavimo da je zbog toga delo upamćeno kao Goldbergove varijacije.

Naširoko je poznato da je „scenario” ovih varijacija krajnje uzbudljiv i mogao bi se na neki način uporediti sa samim životom. Lagana sarabanda javlja se na početku i na kraju, a između odzvanja – istovremeno veličanstveno, poletno, na mahove i mukotrпно, razočarano, setno ali uporno – koračanje kroz najrazličitija stanja duše. Prelepa u svojoj jednostavnosti, Arija naposljetku ponovo pokazuje svoje divno i jednostavno lice. I to je kraj. Krug je zatvoren.

Kao što priča kaže, mladi je Jevrejin varijacije svirao najčešće noću, dok je grof ležao u postelji. Da li je muzika uspevala da uspava diplomatu, ili je ipak ostajao da trepće u tami? U kojoj meri je partitura krčila put snovima i da li je kojim slučajem predstavljala ograničenje? Ili nadahnuće? To bi upravo mogla biti jedna od stvari koje nikada nećemo saznati. Bilo kako bilo, u društvu noćobdije-svirača bilo je lakše podneti teret nesanice. Nešto se svakako događalo tokom tih noćnih časova u srcu i mislima ambasadora koji je patio od nedostatka sna. Umro je četiri godine posle nastanka varijacija. Dugog veka nije bio ni Goldberg. Živeo je samo trideset godina.

Ono što će takođe ostati tajna, jeste pitanje kako je petnaestogodišnji čembalista uspevao da odsvira tako tešku i dugačku kompoziciju. Očito da mu je sve polazilo za rukom, čim mu je učitelj dopustio da on bude njen prvi izvođač. Trebalo bi možda imati na umu da je svakodnevica i za Baha i za njegovog učenika bila drugačija nego što je današnja. Dan je počinjao onda kada se promaljalo sunce, a završavao se s poslednjim kapima voštanica. Nije bilo izazova za dangubu,

pa ni za mladog Goldberga koji je mogao mirno da se usredsredi na sviranje.

Od tog vremena najveći svetski pijanisti mere se po tome kako su svirali Bahovu muziku protiv nesanice. Izvođenja traju različito: od četrdesetak minuta, do čak osamdeset. Čak ni ta brojna vrhunska izvođenja ne otkrivaju do kraja kako zapravo treba svirati Bahove varijacije. Kao muziku za buđenje intelekta, ili samo kao ljupku uspavanku? Ili je sve to isto? Mogućno je da se veza između snova i njihovog nedostatka uspostavlja najbolje uz pomoć tonova. Verovatno je tako mislio i Bah čim se latio posla da napiše muziku koja nosi nesanicu u san.

A na Tebi je, pospani čitaoče budnog oka, da, kada pročitaš ove redove, odlučiš šta bi to moglo da počne i završi se ljupkom sarabandom: život ili san?

NESANICA ZA DVOJE

Koja su saznanja neophodna da bi neko osetio ledenu jezu noćne more? Koliko je godina potrebno da navrši kako bi saznao šta je pravi košmar?

Bilo je tačno tri sata i dvadeset minuta kada je četvorogodišnji A. Peragraš počeo da se guši u snu. Opet mu je nestalo vazduha. Najpre je otvorio usta i sledećeg časa poskočio iz kreveta. Uzaludno je širio oči. Činilo mu se da je u njemu svaki atom užasnut. Povikao je. Međutim, krik je bio potpuno nem. I zato još strašniji. Svuda oko njega razlivao se gusti, neprobojni mrak. I dalje nije imao vazduha. Zakašljao se. Ipak, sada je mogao da razazna gde se nalazi. Nije ležao u grobu, kao što je mislio, i niko mu nije lice zasipao zemljom.

Da, četvorogodišnji A. Peragraš znao je da postoje humke i da ispod Zemljine površine, u večnom snu i zauvek nepokretni, spavaju oni koji su nekada bili živi. Kao on sada. Zbog toga se nije osećao baš sasvim dobro u trenutku kada je u tami napipao poznatu ivicu kreveta, dobro znani oblik omiljenog jastuka, pa ni meku debljinu jorgana. Mrak je zloslutno nagoveštavao da će tama jednoga dana progutati i njega. I onda će mu na duže ponestati vazduha. Osetiće i bol na potiljku. Biće to znak da nije u krevetu, da ne leži na jastuku, već da mu glava počiva na podzemnom uzglavlju.

Dete kao dete, A. Peragraš nije tačno znao koliko dana traju te noćne more, niti da li ga obuzimaju u isto vreme. To je saznao nekoliko godina kasnije, kada je naučio da gleda na sat. Uvek u tri i dvadeset, uspravio bi se u krevetu i grčevito hvatao vazduh. Nije imao utisak da se zbog svakodnevnice ponovljene noćne vežbe sledeće noći oseća spremnijim za konačni okršaj s mrakom. Premda je ponavljao svake večeri! Naprotiv, njegovo dečje srce razdirala je tuga koja je govorila da je sve na izvestan način prokleta, budući prolazno. Izvesnost prolaznosti noću mu je bila savršeno jasna i bolno neprihvatljiva.

Dečak je posle kratkog vremena osećao potrebu da počne sa opraštanjem. Odakle da počne? – razmišljao je dok su mu se oči punile suzama. Od onih koje sutradan svakako više neće videti. Čeznuo je da se oprost, ali ujedno pokušavao da produži život svemu što je osuđeno na kratak vek. Pipajući, silazio bi s kreveta i spuštao se na pod. Prelazio je rukom po tepihu i prstićima skupljao mrvice. Znao je da će kućna pomoćnica već sledećeg jutra uključiti usisivač i pokupiti sve mrve iz njegove sobe. Zatim će prosuti sadržaj kese u đubre koje će potom odneti veliki kamioni na ko zna koju deponiju. Možda o deponiji baš i nije razmišljao tada, kada mu je bilo četiri godine. Naslućivao je svakako da će se đubre negde izgubiti. A s njim i mrvice iz njegove sobe.

Zato je u mraku, već uveliko jecajući i puzeći, mrmeljao sebi u bradu:

„Mrvice moje, tako mi je žao što se više nikada nećemo videti. Pozdravljam vas. Neću dozvoliti da vas unište. Ostaćemo zajedno.“

Zatvarao je dlan pun mrva i odlazio do visoke kaljeve peći. U prerezu između zida i keramičkih ploča peći, bacao je, najdalje što je mogao, mrvice s poda. Onda se vraćao u krevet. Najčešće je ostajao budan do jutra. Jer, strah bi u zoru postajao najnepodnošljiviji.

Samo da osvane jutro, da čujem ljude, da počne saobraćajna gužva, razmišljao je dečak i sklapao oči nakratko pre nego što će neko od ukućana ući u njegovu sobu. Već sada naslućujete da je A. P. bio umorno i mršavo dete.

Prolazile su godine. A. Peragraš se odavno navikao na redovna noćna buđenja. Vazduh mu je noću i dalje ponestajao, s tom razlikom što je sada mogao i da čuje zvuk koji je nastajao kada je zemlja zasipala njegovo lice. Ili je to bio sanduk? U svakom slučaju, mrvice više nije skupljao. S vremena na vreme, nekoliko puta godišnje, nagnuo bi se nad prorezom između peći i zida i proveravao tamu u kojoj su i dalje ležale mrvice njegovog detinjstva. Pitao se da li će ikada neko srušiti tu peć i sve naposljetku odneti na smetlište.

Odlazak iz stana u kojem se rodio, dvadeset pet godina docnije, A. Peragraš podneo je strašno teško. Niko iz porodice nije sanjao šta je uzrok tolike preosetljivosti. Zanimljivo, ali u novom stanu, u nepoznatom okruženju, spavao je bolje. S vremena na vreme čak bi i sanjao. Doduše, nakratko. Raznorazne stvari, pa čak i stihove!

*Znala sam da si me snio.
San zato mene neće.
Fenjer je plavet lio
Nad putem kojim krećem.*

A. Peragraš je znao da najvažnijim tokom njegovog života kormilari podsvest. Podsvest u koju može da stane i šezdeset miliona godina Šivinog iščekivanja. Zato se i nije pitao, tačno u tri i dvadeset, gde je pročitao ove stihove Ane Ahmatove. Možda će ih do jutra zaboraviti. Međutim, osećanje da je ipak nešto sanjao govorilo mu je ono o čemu su govorili i stihovi. Da možda neko i njega sanja i da je to razlog zbog kojeg on loše spava. Osećanje je bilo i čudno, neprijatno, ali istovremeno i ugodno. Negde možda postoji neko ko mu je zaista bliži od svih. Ali on ne zna ko je to.

A. Peragraš je zato odlučio da ostatak života posveti traganju za zaboravljenim predmetima. I izgledalo je da je tako. Mada je zapravo njegovo traganje imalo drugi cilj. Vreme nije stajalo, kako je A. Peragraš želeo, nego je prolazilo. Kao što vam je iz iskustva poznato, sve brže i brže. Primetio je kako se sve lakše umara i sve teže nosi svoje telo. Bo-

lela su ga leđa. Vrat je bio samo još jedno bolno mesto. Poslove je obavljao mehanički.

Onda se dogodilo nešto što je sve preokrenulo i što mu je objasnilo da je uvek pametnije računati na iznenadnu pojavu neočekivanog. Dakle, te večeri legao je znajući da će se probuditi u uobičajeno vreme. Treba imati na umu da su ga godine učinile odvažnijim. Spustio je glavu na jastuk i zatvorio oči. Sledilo je kratko preslišavanje. Već izvesno vreme imao je pripremljene stihove kojih je trebalo da se seti i izrecituje ih kada se ponovo bude našao između sna i jave:

Doći ćeš svejedno – a zašto ne odmah?

Ja te čekam – meni je mučno.

Ugasih svetlo, otvorih vrata u taj mah

Tebi, prekrasnoj i običnoj.

Zaspao je ubrzo. Pad u san te noći bio je suštinski različit. Usnio je da on nije on, A. Peragraš, već slikar Slavko Krunić. Krupnim očima koje su elegantno i veselo upijale obrise i boje, zakoračio je radosno u neki prekrasni predeo. Čuo je cvrkut ptica i video trešnje u cvetu. Mirisalo je na proleće. Setio se i stare legende prema kojoj poljubac pod trešnjinim cvetom otvara stranicu večne ljubavi. I to je, u ovom snu A. Peragraša, odnosno Slavka Krunića, izgledalo kao lagani poslić. Međutim, umesto devojke, ispod trešnje ugledao je jednog Kineza neodređenih godina. Osvrnuo se oko sebe. Pa on se zapravo nalazio u kineskom vrtu!

„Moje ime je Jong Ming Čen i ja sam tvoj učitelj“, rekao je Kinez smešeći se srdačno i prislonio šake na svoje grudi.

„Divno!“, potpuno spremno odgovorio je slikar. „Baš sam nešto hteo da te pitam. Izvini, da naučim od tebe. Čudno, nikada nisam mislio da će me put navesti na ovu stranu!“

„Dobro onda!“, pristao je veselo Jong Ming. Slikar ga je savršeno razumeo. Govorio je nekim neodoljivo simpatičnim srpskim jezikom. U stvari, pričao je kao beba. „Samo snimaj mozgom šta radim. Misli o

tome. Ako ne možeš da zapamtiš jednim mozgom, koristi tri. Ili četiri. Kako hoćeš. 'Ajde.“

Osećao je kako najpre podiže obe ruke kako bi, kao nasmejani učitelj, osvojio ravnotežu. Zatim je pokušao da podigne i nogu, savijajući koleno kraj grudi. Ali, zateturao se.

„Nisam u stanju. Nema nade za mene!“, zavapio je. „Nikada neću moći to da uradim. Vidi koliko si ti sitan i mršav.“

„Nije tačno!“, ushićeno je uzviknuo Ming, dotičući ga samo jednim prstom. „Moraš da vežbaš. Ti ćeš jednog dana da budeš jak kao tigar.“

„Mogu da vežbam i milion godina“, slegnuo je ramenima Slavko Krunić. „Vidi se iz aviona da nisam kao ti. Nikada neću moći pravilno da ponovim toliki niz nemogućih pokreta. Čak ni da ih upamtim. I, da znaš, žao mi je zbog toga.“

„Zašto ne možeš? Možeš! Samo treba da budeš mek unutra. U tome je stvar! Mek i opušten. Ovako lepo opušteno... Vidiš? Kad si opušten, sve je moguće.“

Beli kimono učitelja Minga lepršao je na povetarcu. U jednom času slikaru se činilo da po njemu kao sneg padaju latice cveta trešnje i da snaga zalazećeg sunca dopire tačno do njegovog temena.

„Unutra treba da budeš opušten i mek, mek...“

„Kada postanem kao tigar, kakav ću onda da budem spolja? Opa-san, tvrd i čvrst?“, pitao je učenik.

„Šta spolja?“, nasmejao se učitelj Ming svojim neodoljivim, dečjim osmehom. Potapšao se po kolenima kikoćući se. Izgleda da mu je pitanje bilo više nego smešno.

„Slavko, pa ti spolja i ne postojiš! Tebe spolja uopšte nema!“

Previjajući se od smeha, učitelj je u tom času pljesnuo rukama.

Pljesak je prenuo A. Peragraša iz sna. Niko nije trebalo da mu kaže da je tačno tri i dvadeset. Pogledao je na sat. Međutim, prevario se. Bilo je devet i petnaest! Uspavao se! Kao oparen, A. Peragraš skočio je na noge i počeo na brzinu da se oblači. Kraj njega na stolici stajao je bačeni beli kimono.

„I da imam vremena, ne bih se upuštao u istraživanje odakle kimono odjednom tu“, govorio je sam sa sobom A. Peragraš, osećajući nedvosmisleno prisustvo nečega što bi se odvažio da nazove antimaterijom. Nekoliko trenutaka kasnije već je zaključavao vrata stana. Prolazeći pored poštanskog sandučeta, primetio je pismo. Trčeći ulicom, žureći na posao jer su ga studenti odavno čekali, otvorio je koverat. Nije bio račun, već rukom ispisano pismo.

„Zamisli, pismo!“, promrmljao je, „danas niko ne šalje pisma poštom.“

Srećom, slova su bila dovoljno velika.

Ne znam kako da počnem, dragi moj AP,
Vi verovatno ne znate mene, ali ja već izvesno vreme odlično poznajem vas. Mislila sam da bi možda trebalo da se najzad upoznamo. Da se sretnemo. Ili ne?
Šta mislite?

A. Peragraš je pogledao u nebo. April je divan čak i u Beogradu. Prolazio je Cetinjskom ulicom, upravo pored mesta gde je donedavno stajala trešnja koju je oborila oluja. Ipak, imao je utisak da je neka latica pala i na njega. Osećao se tako lagano i spokojno. Takoreći kao da ga niko drugi ne vidi. Peo se ulicom ka vrhu, sve brže. Bilo mu je kristalno jasno, jasno da jasnije ne može biti, da su košmari bar za neko vreme prošlost. Ali i da od spavanja više nema ništa! E pa, zato će ove noći, sve što se dogodilo tokom prethodne, prepričati svom prijatelju, slikaru Slavku. I onda će on sigurno, čim čuje san, nešto da naslika. Znao je da će to da učini s lakoćom, kao da jednim prstom čupa kazaljke sata. Kako bi bar slika ostala tu, malo duže.

TAJNA SLAVUJEVOG DRVETA

Ukoliko neko više veruje legendama nego istorijskim podacima, to možda znači da je taj primetio kako se u mitovima sve skladno uklapa. Nije tu reč o nekoj vrsti „štimovanja“ događaja koji tako više liče na san nego na javu, već je pripovedački tok legende bliži priči. A reklo bi se da je priča ono što svakoga najviše zanima.

Stoga zaboravimo tačnost istorijskih podataka koji su, uostalom, često prekriveni velom sumnje. Prema legendi, 25. oktobra 1441. godine, u benediktinskom manastiru u Kremoni, venčali su se predstavnici milanske vlastele, četrdesetjednogodišnji vojvoda Frančesko Sforca i šesnaestogodišnja Bjanka Marija Viskonti, potonja vladarka Milana. Premda mlada, nevesta nije bila naročito slatka, niti upamćena kao lepotica. Svadbeno veselje povodom ugovorenog „bračnog posla“ bilo je samo uvod u prilično neveselu porodičnu zajednicu. Međutim, nešto drugo toga dana popravilo je raspoloženje zvanicama, jer je bilo zaista slatko. Za vreme svečanog ručka prvi put je poslužen jedan izuzetan slatkiš. Bio je to torone, odnosno *torrone*, poslastica koja je od tog davnog vremena, kao i danas, gastronomski znak grada Kremone.

Torone je bio napravljen od umućenih belanaca, šećera, meda i badema, odnosno lešnika. Belu lepljivu smesu, prošaranu suvim i kandiranim voćem, „štitila“ su dva zida od tanke oblande. Nema potrebe za potvrdom da su zvanice bile oduševljene ovom duguljastom posla-

sticom koja je navodno dobila ime po čuvenom, visokom zvoniku kremonske Katedrale, po Toracu.

Ma koliko neko bio privržen slatkišima, nikakva poslastica, kolač ili torta, ne mogu se ipak takmičiti s muzikom! Osim što je u Kremoni rođen kompozitor Klaudio Monteverdi, ovaj grad čuven je po nečemu mnogo većem od slatkiša. Po violinama koje su nastajale u brojnim radionicama za izradu muzičkih instrumenata. Niko nikada nije uspeo da napravi violine koje daju tako moćan, a istovremeno nežan ton. Ton kojem ni vreme ne može ništa. Kremonske violine stoje kao odvažni svedoci neprevaziđene veštine. Ovoj metafori stoga dodajemo i zaključak koji je izrekao onaj za koga su tvrdili da mu se duša sakrila upravo u violini:

„Antonio Stradivari pravio je violine samo od onog drveća na kojem su pevali slavuji i to je bila njegova tajna.“

Nekome bi Paganinijeve reči bile dovoljne. Violina koja je upila pesmu te peva kao slavuj, sasvim je slikovita priča. A ako znamo da je to rekao najslavniji violinista u istoriji, ne bi trebalo da bude nedoumica.

Ali, eto, baš nedavno, beogradski slikar Slavko Krunić, proučavajući sudbinu umetničkih dela u Rusiji posle Oktobarske revolucije, došao je do zanimljivog podatka. Jedna od prvih stvari koje je Vladimir Iljič Lenjin uradio kada je došao na vlast, bilo je da konfiskuje sve Stradivarijeve violine koje su se našle u nekadašnjoj carskoj Rusiji. Znao je da je car Aleksandar II imao čitavu zbirku, a želeo je da kremonske violine postanu deo opšteg dobra, vlasništvo SSSR-a.

Ko bi rekao da se Lenjin razumeo u violine i da mu je do njih bilo toliko stalo! Možda mu je neka promakla? Sva je prilika da jeste. Bežeći, pristalice cara nosile su uz sebe ono najdragocenije što su imale. Zaslužni ruski violinista David Ojstrah kasnije je navodno raspolagao čak sa osam kremonskih violina od kojih su četiri bile *lično njegove*. Slavku Kruniću sve se to činilo tako protivrečno i pitao se da li bi i on uspeo da prepozna ton neke kremonske violine.

Odgovor je naravno stigao neočekivano. Jedne večeri dok je opušten gledao film „Dame u lavandi“, iz polusnenog stanja prenuo ga je

ton violine. Paganinijev „Karneval u Veneciji“! Jedan od junaka filmske priče bio je, naime, mladi poljski violinista. Slavko je poput mesečara ustao iz fotelje i sačekao da vidi odjavnu špicu filma. Naravno, violinu u filmu nije svirao glumac, već čuveni američki violinista Džoša Bel, poznat i kao vlasnik Stradivarijeve violine. Inače, setio se da je Džoša Bel doneo Pulicerovu nagradu Džinu Vajngartenu, novinaru „Vašington posta“ koji je pisao o Belovom neobičnom ogledu. Naime, Džoša je jednoga dana otišao do vašingtonske podzemne železnice. Pod miškom je imao svog „Stradivarija“, nazvanog i „Gibson eks Huberman“, violinu koja je napravljena u Kremoni 1713. godine. Zanimljivo je da je violina dva puta bila ukradena prethodnom vlasniku, slavnom jevrejskom violinisti Bronislavu Hubermanu. Druga krađa obelodanjena je kada je lopov na samrti priznao šta je uradio.

Dakle, Džoša Bel svirao je kao prosjak svog „Stradivarija“ u vašingtonskom metrou. Bar četrdeset pet minuta. Tek sedmoro ljudi za to vreme zaustavilo se da ga čuje, iako je svirao najbolje što je mogao. A samo jedan čovek ga je prepoznao. Zaradio je 32 dolara. U stvari dvanaest. Dvadeset je dobio od čoveka koji je u poslednjem trenutku, u neverici kriknuo: „Pa to je Džoša Bel!“

„E to se u Beogradu ne bi moglo dogoditi!“, razmišljao je Slavko Krunić, vraćajući film na početak. Kada bi se Džoša Bel našao na beogradskoj stanici, na primer, ispred perona gde kreću vozovi ka Novom Sadu, Slavko bi ga istog časa prepoznao. Možda bi imao priliku da mu kaže nešto na italijanskom? Jeziku violine. Kako bi to bilo zgodno!

Nameru da krene put Kremone i uveri se šta jedan instrument čini majstorskim, još više je učvrstio podatak koji mu već duže vreme nije davao mira. Violinista kome se Slavko najviše divi, Venecijanac Đulijano Karminjola, nikako neće da oda na kojoj violini svira kada svira muziku baroknih majstora! Podozreva da je to neki „Stradivari“ koji je iskrasao pod neobičnim okolnostima. Slavko često noću sanja kako sluša Karminjolu i ima utisak da violinista stoji tu, pored njegovog kreveta. Dok sanja, sve mu je jasno. Oh, koliko je samo tada

vešt i pametan! Onda poskoči iz postelje, hitro zamahne rukom kako bi dodirnuo Karminjolinu tajanstvenu violinu. Obavezno udari u štafelaj.

U opštinskom zdanju Kremone Slavko je netremice gledao četiri violine i jednu violu, instrumente napravljene u radionici majstora Stradivarija. Saznao je da ih često vade iz vitrina: uz pomoć muzičara, stare violine na koncertima dokazuju svoju nadmoć. Slavko je posmatrao instrumente, a zatim i portret koji navodno predstavlja lik Antonija Stradivarija. Pokušavao je da uspostavi vezu između fantastičnih instrumenata, njihove lepote i lika čoveka oštih crta, punih usana, duboko usađenih tamnih očiju koje su ga posmatrale s malog portreta slikara Daldizija. Verovatno to i nije Stradivari, pomislio je slikar zaključujući da će nedostižna nadmoć kremonskog majstora ostati da svetluca kao tajanstveni dragulj civilizacije čijem neslavnom završetku pripada njegov život. Stvarno, šta Stradivarijeve violine čini toliko posebnim? Od 1670. do 1737. godine, Antonio i njegovi pomoćnici napravili su nešto više od hiljadu komada. Poznato je da je oko šest stotina preživelo do današnjih dana. Najpoznatiji instrumenti dobili su ime prema muzičarima koji su ih svirali. Kao „Vioti“ ili „Paganini“. Postoji jedna koju zovu „Mesija“. Taj instrument čeka najvećeg violinistu od svih. Mesija je – ko zna? – možda violinista?

Čak ni u Kremoni, gradu u kojem je proveo čitav život, ne zna se baš mnogo o životu majstora Stradivarija. Jedini opis njegovog izgleda potiče iz pera muzičara Gaetana Punjanija koji ga je upoznao kao dečak. Antonija je opisao kao čoveka veoma visokog rasta, veoma mršavog, s belom kapom na glavi. Leti je nosio končanu, a zimi vunenu. Povrh odeće obavezno je opasavao belu kožnu kecelju. Budući da je stalno radio, uvek je bio obučen na isti način.

Slavko Krunic mogao je na licu mesta da se uveri u tajanstvenost dela i života majstora Stradivarija. Naime, u gradu nije sačuvan nijedan spis koji bi posvedočio o Antoniovom rođenju. Zato se ponovo prepustio legendi prema kojoj su njegovi roditelji najverovatnije bili među onima koji su pobešli iz grada tokom zaraza 1628. i 1630. godine. Bu-

dući graditelj violina rođen je izgleda u nekom selu pokraj Kremone, oko 1644. ili koju godinu kasnije.

Još manje je poznato ko je dečaku preneo umeće građenja violina. U unutrašnjosti jedne violine iz 1666. godine piše: *Antonius Stradivarius Cremonensis Alumnus Nicolaii Amati, Faciebat, Anno 1666.*

Činilo se da je ovaj dokaz neporeciv. Stradivarijev učitelj bio je Nikolo Amati. Međutim, nešto se ipak nije uklapalo. Ako je zaista bio Amatijev učenik, zašto u godišnjim registrima popisa stanovnika nema šegrta Antonija u kući Nikole Amatija?

U stvari, u kremonskim registrima ostalo je zabeleženo da je Antonio Stradivari između 1667. i 1680. godine živio u kući Frančeska Peskarolija koji je bio stolar. Veliki Stradivari izučio je prvo stolarski zanat i otuda potiče njegova posebna veština obrade drveta, nepogrešivo sečenje i ukrašavanje. On je zapravo bio stolar-skulptor. Možda je Peskaroli, koji je poznao Amatija, preporučio svog šegrta da mu ukrašava violine? A obdarenom stolaru, poznavaoocu geometrije, bio je potreban samo jedan pogled na unutrašnjost Amatijeve violine da bi shvatio kako da dobije još bolji ton.

O Antoniovom životu zna se još da je 4. jula 1667. godine, dakle, vrlo mlad, stupio u brak sa udovicom Frančeskom Feraboski koja je bila znatno starija od njega. Đulija, njihova prva kćerka, rođena je četiri meseca posle venčanja. Frančeska je već imala dvoje dece. Vrlo je zanimljivo da je Frančeskinog prvog muža ubio njen rođeni brat, izgleda – po njenom naređenju! Bilo kako bilo, uprkos neskladu koji je oko njega vladao, Antonio je uspevao da se usredsredi na rad i kao stolar počne da gradi instrumente najskladnijeg tona! Stradivarijevi su došli u Peskarolijevu kuću koja će narednih trinaest godina biti njihov dom, ali i radionica. Bila je to uobičajena zanatlijska kuća, dugačka i uska. Imala je dva sprata i treći koji je bio terasa nazvana sušionicom. Tu se sušio veš, kao i Antoniovi muzički instrumenti.

Antonio je ubrzo imao šestoro dece. Deca su ga poštovala i on je brinuo o svima, a Frančesko i Omobono još kao dečaci postali su njegovi pomoćnici. Tokom prvih petnaest godina rada, Stradivari je napra-

vio najmanje instrumenata iz jednostavnog razloga što je potražnja bila mala. Kako je vreme prolazilo, bilo je sve više porudžbina. Da bi zaradio dovoljno za porodicu, Antonio je dugo radio za majstora Peskarolija kao stolar. A onda su sedamdesetih godina 17. veka stvari počele da se menjaju. Antoniove violine izgledale su drugačije. I spolja gledano, bile su lepše. Porudžbina je bilo sve više.

Nikolo Amati umro je 1684. godine u osamdeset osmoj godini. S njegovim odlaskom, započeo je i uspon majstora Stradivarija. Počele su da stižu i kraljevske porudžbine. Već 1685. godine čitav niz instrumenata naručio je Džejms I, kralj Engleske i Irske, a potom i Kozimo de Mediči, veliki vojvoda Toskane. Arkandelo Koreli, violinista i kompozitor, bio je jedan od stalnih naručilaca. Zahtevao je da mu napravi violine snažnijeg tona. Već tada je Stradivari pravio pet različitih modela. Njihova spoljašnjost bila je slična, ali se unutrašnjost razlikovala. Godine 1698, kada je navršio pedeset četvrtu, ostao je udovac. Umrla je Frančeska. Cenovnik sahrane Frančeske Stradivari jedan je od retkih spisa iz ličnog života slavnog majstora. Mogao bi se steći utisak da Antonio nije prestao da radi i da ga u tom pogledu ženina smrt nije omela.

Zaista, godinu dana posle Frančeskine smrti, Antonio je stupio u brak sa Antonijom Zambeli, tridesetpetogodišnjom usedelicom, bez miraza i dece. Nedugo potom rodila im se kćerka Frančeska, a zatim su dobili još troje dece. Između 1700. i 1725. godine, Stradivari je napravio najveći broj violina. Ton im je bio sve puniji i topliji, boja zagasitija, a lak sjajniji. Od svetlonarandžastih, violine postaju tamnocrvene širokih ivica. Violine izrađene u tom razdoblju bile su od posebno odabranog javora iz Dalmacije. Najnovija istraživanja pokazala su da je drvo od kojeg je Stradivari pravio violine bilo zaista izuzetno. Upravo tih godina osobenost javora bila je da su njegovi godovi bili vrlo gusti, blizu jedan drugome. To je drvetu, kada bi se osušilo, davalo poseban zvuk. Nikada više, pa čak ni u Dalmaciji, godovi nisu bili tako „stisnuti“. Jednostavno, takvo drveće više nigde ne raste. Majstor je lično putovao u oblast Trentino, gde je odabirao i jele za izradu rezonatorske kutije.

Radionica Stradivarijevih postala je okupljalište najpoznatijih muzičara tog vremena. Mnogi su majstoru davali značajne savete. U izradu rezonatorske kutije unete su tako i neke bitne promene. U to vreme počeo je da pravi i viole, violončela i gitare. A onda je 1729. godine umro Antoniov sin Đovani Batista. Od svih naslednika, činilo se da je baš Đovani Batista, rođen u drugom braku, bio najobdareniji i jedini koji je mogao dostojno da nasledi oca. Ostarelom Antoniju više nije bilo do života. Najzad je odlučio da napiše testament. Radionicu je ostavljao sinu Frančesku. Zanimljivo je da je upravo tih godina, posle 1730, napravio violine čiji je ton bio najmoćniji. Da li je majstor tada već bio nagluv, pa je pravio i „najglasnije“ violine? Ili je to bio izraz rešenosti da potuče svog glavnog suparnika, Gvarnerija?

Antonio Stradivari umro je 19. decembra 1737. godine. Na veliko iznenađenje, njegovi naslednici, sinovi Frančesko i Omobono i učenici Bergonci i Guadanjini, nisu uspeli ni izdaleka da dosegnu njegovo majstorstvo.

U knjižici koju je kupio u muzeju napuštajući Kremonu, beogradski slikar pročitao je, između ostalog, da su mnogi bili uvereni da se tajna veličanstvenog tona Stradivarijevih violina krila u tankom sloju laka čiju je formulu čuvao zapisanu na hartiji skrivenoj u Bibliji. Bilo kako bilo, ta formula, odnosno recept, nikada nije pronađena. Ne pitajući za recept toronea kada je, već spakovan, nameravao da se vrati kući, Slavko je kupio jednu slatku belu violinu s bademima. Rešio je da okusi njenu unutrašnjost onog trenutka kada bude ponovo stao kraj svog štafelaja.

Pre nego što je kucnuo taj čas, odlučio je da se odmori i razmisli o svemu što je video i čuo na putu. Kada je naposletku zadremao u svojoj omiljenoj fotelji, imao je utisak da umesto violine Đulijana Karmijnole čuje šapat prijatnog muškog glasa:

Ima jedno srce

Što je iz dva dela.

Jednog dana jedan deo

Krenuo je u svet beo.

*U torbu je strpao svašta.
Jedva da je cela
Velika i ko tuč teška
Al' tako je hteo.
Dok je svetom skitao
U sebi se pitao:
'Ja bih ruku svoju dao
da sve nisam spakovao!
Tek kad je u sebe zavirio
najzad se primirio.
U žurbi je zaboravio
Da je tu drugi deo ostavio.
On nikada krenuo ne bi
Da svoj drugi deo ne nosi u sebi!*

Slušajući sopstvenu uspavanku, Slavko se samo u snu nasmešio, promeškoltio i namestio bolje u fotelji. Zašto bi se budio? Sada svakako ne može znati hoće li se za četiri ili pet stotina godina neko pitati da li je i on imao neki tajni recept.

